

Heilige Anna, ik zal monnik worden...

Wat maakt het kloosterleven zo aantrekkelijk? Het kloosterleven, of aspecten ervan, oefent tegenwoordig aantrekkingskracht uit op christenen. Oudere christenen die verstillen en toewijding zoeken. Maar net zo goed jongeren die midden in de drukte van feesten, festivals en het socialmediageweld zich aangetrokken voelen tot... Ja, tot wat?

Zonder de pretentie het laatste woord te hebben of daar ook maar een begin mee te maken, wil ik iets van die aantrekkelijkheid proberen te begrijpen.

Kloosters

In mijn jeugd kwamen kloosters langs in twee gedaanten. Ik illustreer ze vanuit de verhalen rondom Luther. En dan komt het klooster er in eerste instantie niet zo goed van af.

Luther belooft in het onweer midden in de doodsangst – en (meer nog) de angst om te sterven zonder zekerheid over zijn redding – aan de heilige Anna dat hij monnik zal worden. Hij zal een leven van boete en versterving leiden. En zo wil hij komen tot de zekerheid van zijn behoud. Hij wil in de weg van de goede werken proberen tot God te naderen.

En God zegent die weg op een bijzondere manier. Hij leert de onbegaan-

baarheid van die weg kennen en komt ten slotte als zondaar voor God uit. Een begenadigd, vrijgesproken zondaar. Zo ken ik het klooster: een plek waar mensen door geestelijke prestaties van toewijding, kuisheid en gehoorzaamheid voor God aangenaam willen zijn.

Toch was dat niet de enige gestalte waarin de kloosters voorkwamen. De kloosters hadden ook een positieve kant. De zielszorg, de zending, het werd vanuit de kloosters vormgegeven. In de kloosters werd de Bijbel gelezen, ook in tijden dat de gewone leken de Bijbel allang niet meer kenden. Dat positieve kloosterbeeld kreeg ik ook in mijn jeugd mee: zielszorg, bijbellezen, meditatie en gebed zijn in de kloosters bewaard en hebben daar ook weer nieuwe impulsen gekregen. Juist het klooster was de plek waar Luther tot zijn schriftstudie werd gemotiveerd en in staat gesteld.

Nieuw populair

Wat maakt nu dat de spiritualiteit en de praktijk van het klooster vandaag de dag zo'n aandacht en belangstelling krijgen? Groepen jongeren bezoeken kloosters. Een oecumenisch klooster als Taizé kreeg na al die duizenden jongeren laatst ook een delegatie van de PKN op bezoek. De Taizévieringen (een soort van samenzijn, viering in de stijl van het klooster in Bourgondië) zijn talrijk. Een aantal jaren geleden waren er Taizédagen in Nederland waarbij Ahoy vol liep met jongeren.

Nieuwe initiatieven doen zich voor: kloosters van protestantse snit, in de Bijlmer, op plekken waar al vanouds kloosters waren. Wat maakt ze vandaag de dag zo aantrekkelijk? We kunnen verschillende dingen onderscheiden.

Geestelijke begeleiding

Ik denk dat het belangrijk is vast te stellen dat er een geestelijke verlegenheid is onder velen. Er is een ervaren tekort aan geestelijke begeleiding. Waar is nog een setting waarin de zorg voor je ziel een plek heeft? Waar heb je nog een ziel? En dan niet op de zweverige manier van het moderne heidendom,

dat vooral uit is op de verwerkelijking van jezelf. Maar daar waar je begeleiding kunt verwachten vanuit de rustige zekerheid dat God er is, en dat Hij te vinden is.

Mensen vinden nergens anders een plek waar ze dat aan de orde kunnen stellen, waar ze de verwachting mogen koesteren dat ze met wijsheid te woord worden gestaan.

Het huisbezoek in de kerk is er vaak niet meer, of het is een gezellig bezoek geworden, waarvoor de ouderling gerust een hele avond uittrekt, maar waar je maar moet afwachten of de meest wezenlijke vragen gesteld worden. Daar hebben de bezoekers en de bezochte eigenlijk amper nog verwachting van en woorden voor.

En een geestelijk begeleider moet ook geestelijk wat voorstellen. Het gegeven dat iemand een leven van toewijding aan de Here en de gemeenschap leeft, dat hij daarvoor op een bijzondere plek gaat wonen, in veel gevallen niet trouwt maar afziet van het hebben van een seksuele relatie, dat spreekt aan.

Dit zijn mensen die keuzes maken. Die bevlogen zijn en gezag verwerven door de congruentie van wat ze zeggen en wat ze doen. Een dominee die behartigenswaardige dingen zegt over het milieu en vervolgens weer in zijn vervuilende auto stapt om het verderop nog eens te vertellen, dat zegt je toch duidelijk minder.

Behoeftte aan geestelijke begeleiding, dat is een reden waarom de klooster-spiritualiteit vandaag in de aandacht staat.

Rust

Vervolgens zijn kloosters in de wereld van nu nog meer dan vroeger weldadig rustige oorden geworden. In de drukte van ons verdeelde bestaan zijn er nog plekken van echte aandacht, rust. Het leven wordt geordend geleefd bijvoorbeeld volgens de benedictijnse regels: tijden van gebed, meditatie en arbeid wisselen elkaar af.

Veel mensen worden door allerlei impulsen geregeerd. Je kunt amper een paar minuten ergens mee bezig zijn of er is wel weer een reden om even op je telefoon te kijken. Je staat voortdurend

in verbinding met heel de wereld. Maar de meest wezenlijke verbindingen lijden er onder: die met je allernaasten, die met jezelf en bovenal die met God. In de kloostersetting is het aardse leven extra aards. De telefoon en de televisie hebben er geen plek. Sober en dicht bij de natuur wordt er geleefd. En dat aardse leven is op de Here God betrokken.

Middaggebed in Taizé

Daar is een honger naar. Een soort puurheid van leven die ook aansluit bij maatschappelijke tendensen als mindfulness en consuminderen. Heeft een klooster niet iets van een *tiny house*? Ontclutteren en tot jezelf komen... Daarmee komen er ook elementen binnen die niet specifiek christelijk zijn. Mindfulness en andere elementen van niet meteen christelijke oorsprong. Dat is ook in de vormen terug te vinden. Het zitten op de grond in de Taizéviering heeft iets van het 'aarden': in contact komen met moeder aarde. En het herhaalde zingen van steeds dezelfde tekst zou in een boeddhistische context niet misstaan.

Gemeenschapszin

Mensen zoeken ook naar nieuwe vormen van gemeenschap. Er is zo veel anonimiteit. Vrijheid in het maken van eigen keuzes, de nadruk op onafhankelijkheid heeft een hoge prijs. Het is en blijft belangrijk om ergens bij te horen. En kloostergemeenschappen zijn bij uitstek plekken waar in praktijk wordt

gebracht dat je samenleeft, voor elkaar zorgt, in aandacht en liefde ruimte maakt voor elkaar.

Dat is ook wat bij protestantse kloosters de meest opvallende trek vormt: meerdere mensen, gezinnen en alleenstaanden gaan een leefgemeenschap vormen. Zo houd je elkaar bij de les, de les van de Meester. Veelal is zo'n leefgemeenschap wat het klooster ook was: een klein kerkje in de grote kerk. En zijn gezinnen ook niet zo bedoeld?

Waar we in veel sociale situaties niet meer zijn dan een nummer, een mogelijke klant, hoe goed het ook wordt toegedekt door knappe op de persoon

afgestemde marketing, het klooster is de plek waar je 'echt jezelf' mag zijn en waar jouw bijdrage ertoe doet. Waar de aanduiding broer en zus werkelijk betekenis heeft.

Zo zit er ook een missionaire kracht in deze gemeenschap: ze staat open naar buiten. Uitnodigend. En ze heeft iets onopzettelijks: je wordt niet meteen lastiggevalen met folders, cursussen

en preken. Kom binnen, schuif aan en beleef het mee.

Andere vormen van bijbellezen

In de kloosters wordt vanouds in de Bijbel gelezen. Als men samen is, worden hele hoofdstukken voorgelezen. En in de stilte worden bijbelwoorden overdacht. Deze vorm van bijbellezen heeft nieuwe aandacht getrokken. De doorgaande lezing: de *lectio continua*, waarbij we de Bijbel in zijn grote lijn beluisteren en leren kennen. En ook de lezing en overdenking van korte bijbelwoorden.

Beide vormen hebben hun aantrekkelijkheid tegenover allerlei rationalistische benaderingen die teksten uiteenrafelen en kapot analyseren. In het klooster wordt er gewoon geluisterd. En dat trekt aan, ook in een moderne vormgeving: bijbelleesplannen worden gevolgd, je app geeft je dagelijks een tekst ter overdenking.

Ds. Jos Douma geeft les in de praktijk van de *lectio divina* (<http://www.josdouma.nl/spatiumspiritus/index.html?spatiumspiritus/lectiodivina.html>). Een traag en intens lezen van bijbelwoorden, waarbij het de bedoeling en het verlangen is dat die woorden je op een dieper niveau dan alleen je verstand raken. De gedachte is dat door de woorden heen de stem van God klinkt.

Opvallend is dat er bijna een tegenstelling lijkt te zijn tussen hoofd en hart. Het gaat niet om je hoofd, je verstand. Het gaat erom dat je in diepere lagen – lees: je emoties en je wil – wordt aangesproken. Douma spreekt over: groeien in liefde, niet in kennis. Lezen met het hart en niet zozeer met het hoofd.

Je vermoedt daarbij dat er een aangesproken-zijn-op-het-verstand-alleen is ervaren die als niet prettig, niet effectief en arm is beleefd. Helaas laat zich zo'n omgang met de Schrift gemakkelijk denken. De Bijbel wordt een boek op afstand. En dat kan op verschillende manieren, met nieuwe en oude hermeneutiek: een boek van vroeger waar je vandaag amper bij kunt, of een reeks van bewijsplaatsen waarmee je elkaar om de oren kunt petsen. In beide benaderingen is het niet meer de manier waarop je liefdevolle Heer tot je spreekt.

Tegelijk word ik kriebelig wanneer het gaat om groeien in liefde, niet in kennis... Ik kan dat niet rijmen met de Bijbel waarin de Here ons de liefde tot Hem leert als een kennen. Hem kennen, van de kleinste tot de grootste... (Jer. 31:34). En net zo goed andersom trouwens: als de Here ons liefheeft, dan klinkt dat ook in die termen: Hij kent ons... (Ps. 139).

In het klooster wordt er gewoon geluisterd

Hoezo, groeien in liefde, niet in kennis? Kennen en liefhebben zijn in het bijbelse taaleigen zo ineengestremeld als het alleen in de liefde kan. Zo is ook de profetische uitspraak te verklaren dat door gebrek aan kennis Gods volk te gronde gaat (Hos. 4:6). Dit is het kennen van de liefde.

En de Here wil dat we Hem liefhebben met ons hart, onze ziel, ons verstand (Mat. 22:37). Die breedte van het leven, heel onze inzet moet weer worden teruggegeven aan de Here. Ik begrijp dat het in de *lectio divina* gaat om een inhaalslag voor hart en ziel. Maar het losmaken van het verstand maakt me huiverig en kopschuw.

Leverd deze manier van bijbellezen niet vaak een diepe bevestiging op? Ik ben geliefd... Het refrein in het werk van Henri Nouwen. Een waardevol geluid. Het kan echter ook eenzijdig worden. De vraag is of er ook ruimte is voor de verbrokenheid van het hart. Ik ben een zondaar en ik moet op de knieën... Groei in kennis, kennis van ellende, verlossing en dankbaarheid. Ook dat maakt je in armoede rijker.

En dan dat luisteren, waarbij door de woorden heen de stem van God klinkt. Hoezo 'door de woorden heen'? Klinkt die stem van de Here niet op een objectieve manier in de verbale betekenis van de woorden? Hoor je die slechts in deze bijzondere manier van luisteren? En hoort iedereen in dezelfde tekst dan ook hetzelfde, of spreekt God tot mij anders dan tot jou? En tot een derde spreekt Hij niet? Ik stel mijn vragen... Kunnen we nog wel met elkaar delen het 'Zo spreekt de HEER'? Of is dat geworden tot een subjectieve categorie: 'Ik ontvang mijn woord'? En wat betekent dat voor het gezamenlijk vormgeven van het christelijke leven en voor het elkaar aanspreken op concrete gedragingen? Ik begon deze Kroniek met een verwijzen naar Luther. Hier lijken meer de wederdopers in beeld te komen. Let wel, dat gebeurt niet programmatisch, maar is er wel voldoende waarborg tegen ontsporing?

Geleefd alternatief

Er is nog een aspect van het kloosterleven dat hier aandacht verdient. Het gaat me om het idee dat een kloosterling een bijzondere gelofte aflegt. Hij of zij kiest voor armoede, gehoorzaamheid en kuisheid. En dat in een vorm die de Here niet aan iedereen oplegt.

Er zijn er die op een bijzondere manier een alternatief leven laten zien. Dat is de functie van de kloosterling in de samenleving en de kerk van vandaag. Er zijn er die leven bij andere waarden. Dat stelt je eigen waarden onder kritiek. Is het getrouwd zijn te belangrijk voor me? Zijn mijn bezit en mijn zelfstandigheid een te groot ding voor me geworden? Zou ik het kunnen en durven prijsgeven voor de Heer?

De kloosterling zet niet de norm voor iedereen. Dat is ook het bijzondere ervan. Het is een alternatieve stijl, maar jij hoeft daar niet in mee. Ik moet denken aan de figuur van Johannes de Doper, die in de woestijn leefde en sprinkhanen en wilde honing at. Wie bij hem kwam en vroeg: Wat moet ik doen?, kreeg niet het programma opge-

legd dat Johannes zelf volgde, maar een gewoon leven in godsvrucht en eerlijkheid (Luc. 3:10-14).

Balans

Al met al is er wel het een en ander dat maakt dat vormen van nieuwe monastiek aansprekend zijn. Tegelijk kleeft er een aantal nadelen aan. Zo is er telkens de gedachte dat deze vormen iets overstijgends hebben. Boven de tegenstelling rooms-katholiek en protestants uit, bijvoorbeeld. Dat zijn oude tegenstellingen die hier niet lijken te gelden. Een geloofsverbondenheid boven dogmatische tegenstellingen uit. Waarbij dogmatische tegenstellingen worden gedegradeerd tot iets wat natuurlijk voor het geleefde geloof nooit wezenlijk kan zijn. Dat is een stelling die natuurlijk niet vol te houden is. Geloof is een weg tot behoud die exclusiviteit claimt. Slechts door geloof in Jezus Christus is er behoud te vinden. Er zijn manieren van bijbeluitleg juist, andere zijn onjuist. Er is waarheid en er is onwaarheid.

Het is de vraag of dergelijke taal past in de sfeer van liefde en aanvaarding die rondom de nieuwe monastiek hangt.

Het zijn ook veelal vormen die belangrijker zijn dan hun inhoud. 'Niet luisteren met je verstand, maar met je hart' is een adagium dat daar op lijkt aan te sluiten. De kunst is om het goede en aantrekkelijke van dergelijke ontwikkelingen te zien zonder de waakzaamheid te verliezen.

In elk geval toont het het belang van gemeenschapsvorming in de kerk, ofwel in de gemeente als geheel, ofwel, wanneer de gemeente daarvoor te omvangrijk is, in de kleine groep. Waar het beleven van gemeenschap wordt geoefend. Met daarin de onderlinge aansporing en correctie. Maar realiseer je daarbij dat er in de kerk ook altijd een groep, groot of klein, zal zijn die zich niet door dergelijke vormen aangesproken weet. Die niet in de kleine groep, de miniwijk of een dergelijke vorm komt zitten. Ambtsdragers moeten zich gezonden weten, juist tot hen die niet gezellig in de kring komen zitten.

Afgesloten 24 oktober 2018

